

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/97/99

ZADOWOLENIE Z ŻYCIA

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, CZERWIEC '99

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- Prawie dwukrotnie więcej Polaków niż w schyłkowym okresie PRL ma poczucie, że należy do ludzi szczęśliwych. Obecnie niemal co trzeci ankietowany (31%) zalicza się do szczęśliwców, natomiast 17% badanych uważa się za pechowców.
- Podobnie jak jedenaście lat temu, większość z nas przyznaje, że na ogół jest zadowolona z życia. Z perspektywy pięciu lat (szczególnie zaś dwóch ostatnich) widać poprawę samopoczucia Polaków. Od listopada '94 do kwietnia '99 zwiększył się z 53% do 64% odsetek osób zadowolonych z życia, zmalała zaś z 12% do 6% liczba niezadowolonych.
- Nie wszystkie sfery życia dostarczają nam tyle samo pozytywnych doznań. Zdecydowanie najbardziej satysfakcjonujące dla Polaków pozostaje życie rodzinne. Tak jak w poprzednich latach, niemal powszechne są deklaracje zadowolenia z małżeństwa (82%), przede wszystkim zaś - z potomstwa (92%). Przeważająca część badanych jest również zadowolona ze swojego miejsca zamieszkania (69% wskazań), przebiegu pracy zawodowej (52%) oraz stanu zdrowia (49%).
- Polacy są zdecydowanie najmniej zadowoleni z materialnych warunków życia, dochodów i sytuacji finansowej. Jeśli chodzi o ekonomiczne aspekty egzystencji, rzeczywistość ciągle nie dorównuje aspiracjom, jednak w ostatnich latach zmniejszyło się poczucie deprivacji w tym zakresie. Od listopada '94 zwiększyła się z 24% do 34% liczba osób zadowolonych z materialnych warunków bytu, a odsetek niezadowolonych zmalał z 40% do 28%. W jeszcze większym stopniu wzrosła satysfakcja respondentów z ich dochodów i sytuacji finansowej. Mimo że w tej dziedzinie deklaracje zadowolenia są niewiele częstsze niż przed pięcioma laty (wzrost z 9% do 14%), to jednak znacznie zmniejszyła się (z 68% do 48%) liczba osób wyrażających niezadowolenie.

Ogólne poczucie zadowolenia z życia stosunkowo rzadko bywa przedmiotem zainteresowania badaczy opinii publicznej. Kwestie subiektywnej oceny własnego położenia zwykle dotyczą zagadnień szczegółowych, odnoszących się do sfery materialnej oraz ekonomicznego wymiaru życia - kondycji materialnej, warunków mieszkaniowych, sytuacji finansowej. Nie dzieje się tak bez przyczyny. Badając poczucie szczęścia i zadowolenia trudno oczekiwać spektakularnych zmian ocen i opinii - tylko w stosunkowo niewielkim stopniu wydaje się ono zależeć od zmieniającej się sytuacji społeczno-ekonomicznej czy politycznej. Badania realizowane przez CBOS w latach '88 - '99 dowodzą jednak, że również w sferze subiektywnych ocen własnej sytuacji życiowej mogą następować pewne zmiany oraz że może się zmieniać znaczenie czynników wpływających na poczucie zadowolenia z życia.

ZADOWOLENIE Z ŻYCIA

Podobnie jak w schyłkowym okresie PRL, przeważająca część badanych deklaruje zadowolenie z życia¹. Ze względu jednak na to, że pytania nie są porównywalne, trudno jednoznacznie stwierdzić, czy Polacy czują się obecnie bardziej zadowoleni niż wówczas². Można natomiast powiedzieć, że samopoczucie Polaków w ostatnich latach się poprawiło. Od listopada '94 do kwietnia '99 zwiększył się z 53% do 64% odsetek osób zadowolonych z życia, zmalała zaś z 12% do 6% liczba niezadowolonych.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (107), 8-13 kwietnia '99, reprezentatywna próba losowo-adresowa dorosłych mieszkańców Polski (N=1092).

² W listopadzie '88 zadowolenie z życia deklarowało 67% ankietowanych (w tym 6% uważało się za zupełnie zadowolonych, 61% - za raczej zadowolonych), niezadowolenie - 33% badanych (w tym 4% było zupełnie niezadowolonych, 29% - raczej niezadowolonych).

Tabela 1

Czy na ogół jest Pan(i) zadowolony(a):	Wskazania respondentów według terminów badań		
	XI '94	I '97	IV '99
	w procentach		
- ze swoich dzieci			
Zadowolony(a)*	94	93	92
Średnio zadowolony(a)	4	5	6
Niezadowolony(a)	2	1	2
Trudno powiedzieć	0	0	1
- ze swego małżeństwa			
Zadowolony(a)	83	84	82
Średnio zadowolony(a)	11	10	10
Niezadowolony(a)	5	5	6
Trudno powiedzieć	1	1	1
- ze swojego miejsca zamieszkania			
Zadowolony(a)	-	-	69
Średnio zadowolony(a)	-	-	20
Niezadowolony(a)	-	-	10
Trudno powiedzieć	-	-	1
- z przebiegu pracy zawodowej			
Zadowolony(a)	51	48	52
Średnio zadowolony(a)	30	35	32
Niezadowolony(a)	16	15	12
Trudno powiedzieć	4	3	4
- ze stanu swojego zdrowia			
Zadowolony(a)	-	-	49
Średnio zadowolony(a)	-	-	25
Niezadowolony(a)	-	-	26
Trudno powiedzieć	-	-	0
- z materialnych warunków bytu - mieszkania, wyposażenia itp.			
Zadowolony(a)	24	26	34
Średnio zadowolony(a)	36	38	37
Niezadowolony(a)	40	35	28
Trudno powiedzieć	0	1	1
- ze swoich dochodów i sytuacji finansowej			
Zadowolony(a)	9	12	14
Średnio zadowolony(a)	22	23	36
Niezadowolony(a)	68	65	48
Trudno powiedzieć	0	0	2
- ogólnie, z całego życia			
Zadowolony(a)	53	54	64
Średnio zadowolony(a)	33	36	30
Niezadowolony(a)	12	8	6
Trudno powiedzieć	2	1	1

Kategoria „zadowolony” obejmuje odpowiedzi „bardzo zadowolony” i „raczej zadowolony”, kategoria „niezadowolony” - wskazania „bardzo niezadowolony” i „raczej niezadowolony”.

Nie wszystkie sfery życia dostarczają nam tyle samo pozytywnych doznań. Zdecydowanie najbardziej satysfakcjonujące dla Polaków pozostaje niezmiennie życie rodzinne. Tak jak w poprzednich latach, niemal powszechne są deklaracje zadowolenia ze swojego małżeństwa, przede wszystkim zaś z potomstwa. Zdecydowana większość badanych jest również zadowolona ze swojego miejsca zamieszkania.

Zadowolenie dominuje także w opiniach dotyczących przebiegu pracy zawodowej respondentów - satysfakcję w tym względzie wyraża nieco ponad połowa badanych (52%), odsetek niezadowolonych zaś jest zdecydowanie mniejszy (12%). W ciągu ostatnich pięciu lat oceny tej sfery życia prawie się nie zmieniły. Jedynie nieznacznie (o 4 punkty procentowe) zmniejszyła się liczba osób niezadowolonych ze swojej drogi zawodowej. Usatysfakcjonowani przebiegiem pracy zawodowej są głównie badani z wyższym wykształceniem (75%), kadra kierownicza i inteligencja (72%), respondenci deklarujący najwyższe dochody *per capita* w rodzinie (68%). Stosunkowo często zadowolenie z tej sfery deklarują również osoby, które lata aktywności zawodowej najczęściej mają już za sobą, tzn. emeryci (66%). Najbardziej krytyczni w ocenach swojej drogi zawodowej są bezrobotni. Relatywnie mniej usatysfakcjonowani przebiegiem własnej pracy zawodowej są również rolnicy oraz osoby o najniższych dochodach.

Zadowolenie przeważa także w ocenach stanu zdrowia. Głównym czynnikiem wpływającym na opinie w tej kwestii jest, naturalnie, wiek. Wśród młodszych respondentów (do 34 roku życia) blisko trzy czwarte deklaruje zadowolenie ze stanu swojego zdrowia, wśród badanych powyżej 55 roku życia - już tylko niespełna jedna czwarta.

Zdecydowanie najbardziej wstrzemięźliwe są opinie odnoszące się do ekonomicznego wymiaru egzystencji: materialnych warunków życia, a szczególnie dochodów respondentów i ich sytuacji finansowej. Poziom satysfakcji z materialnych warunków bytu, w tym mieszkania i jego wyposażenia, jest zróżnicowany, choć stosunkowo najwięcej osób deklaruje średnie zadowolenie z tej sfery życia. Zdecydowanie najmniej powodów do zadowolenia daje, jak wynika z deklaracji respondentów, sytuacja finansowa i osiągnięte dochody - w tej sferze przeważa bowiem niezadowolenie. Jeśli chodzi o ekonomiczne aspekty egzystencji, to

rzeczywistość ciągle nie dorównuje aspiracjom, jednak w ostatnich latach zmniejszyło się poczucie deprivacji w tym zakresie. Od listopada '94 zwiększyła się z 24% do 34% liczba osób zadowolonych z materialnych warunków bytu, zmalał zaś z 40% do 28% odsetek niezadowolonych. W jeszcze większym stopniu wzrosła satysfakcja respondentów z ich dochodów i sytuacji finansowej. Wprawdzie deklaracje zadowolenia z tego aspektu egzystencji niewiele się polepszyły i ciągle nie są częste, jednak znacznie (o 20 punktów procentowych) zmniejszyła się liczba osób wyrażających niezadowolenie w tym względzie. Swoją sytuację materialną i finansową najlepiej oceniają osoby z wyższym wykształceniem, osiągające najwyższe dochody, mieszkańcy największych miast oraz ludzie młodzi - do 24 roku życia.

Zadowolenie z wymienionych sfer ma niejednakowy wpływ na ogólne poczucie życiowej satysfakcji. Z analizy regresji wynika, że o poziomie zadowolenia z życia decyduje przede wszystkim pozytywna ocena miejsca zamieszkania, a następnie zadowolenie ze stanu zdrowia. Nieco mniejsze znaczenie ma satysfakcja z małżeństwa oraz przebiegu pracy zawodowej. Co ciekawe, na ogólne poczucie zadowolenia z życia w stosunkowo najmniejszym stopniu wpływa zadowolenie z materialnych warunków bytu, dochodów i sytuacji finansowej.

Tabela 2

Subiektywne wskaźniki wpływające na ogólne zadowolenie z życia	Model I	
	Korelacje r Pearsona	Współczynniki regresji B (Beta)
Zadowolenie z miejsca zamieszkania	0,425	0,237 (0,269)***
Zadowolenie ze stanu zdrowia	0,420	0,178 (0,250)***
Zadowolenie z małżeństwa	0,367	0,175 (0,210)***
Zadowolenie z przebiegu pracy zawodowej	0,337	0,136 (0,162)***
Zadowolenie z dochodów i sytuacji finansowej	0,292	0,073 (0,091)**
Zadowolenie z materialnych warunków życia	0,332	0,072 (0,087)**
Zadowolenie z dzieci	0,312	0,077 (0,069)**
Constant		0,000
Łącznie wyjaśniana wariancja (standaryzowany współczynnik R^2)		0,423

*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$

Porównując wpływ, jaki na zadowolenie z życia wywierały czynniki uwzględnione we wszystkich dotychczasowych badaniach, można zauważyć, że od listopada '94 zmalało znaczenie satysfakcji z przebiegu pracy zawodowej, które przed pięcioma laty odgrywało większą rolę niż zadowolenie z małżeństwa. Wprawdzie w tym okresie zmniejszył się także wpływ satysfakcji z dochodów i sytuacji finansowej na poczucie zadowolenia z życia, jednak nieco pogłębiło się oddziaływanie bardziej ogólnych ocen materialnych warunków egzystencji.

Tabela 3

Subiektywne wskaźniki wpływające na ogólne zadowolenie z życia	Model II					
	XI '94		I '97		IV '99	
	Współczynniki regresji B (Beta)	Korelacje r Pearsona	Współczynniki regresji B (Beta)	Korelacje r Pearsona	Współczynniki regresji B (Beta)	Korelacje r Pearsona
Zadowolenie z przebiegu pracy zawodowej	0,268 (0,302)	0,453	0,220 (0,252)	0,416	0,178 (0,211)	0,337
Zadowolenie z małżeństwa	0,252 (0,256)	0,404	0,231 (0,258)	0,390	0,204 (0,246)	0,367
Zadowolenie z materialnych warunków bytu	0,103 (0,121)	0,319	0,110 (0,135)	0,321	0,133 (0,161)	0,332
Zadowolenie z dzieci	0,141 (0,108)	0,309	0,141 (0,112)	0,277	0,147 (0,132)	0,312
Zadowolenie z dochodów i sytuacji finansowej	0,122 (0,212)	0,319	0,133 (0,166)	0,323	0,093 (0,116)	0,292
Constant	0,323		0,402		0,503	
Łącznie wyjaśniana wariancja (standaryzowany współczynnik R^2)	0,356		0,330		0,285	

Wszystkie zależności na poziomie istotności $p < 0,01$.

SPÓŁECZNO-DEMOGRAFICZNE DETERMINANTY ZADOWOLENIA Z ŻYCIA

Chcieliśmy się ponadto przekonać, czy i w jakim stopniu na ogólną deklarację zadowolenia z życia oddziałują obiektywne wskaźniki społeczne, czy i w jaki sposób ich wpływ oraz układ zmieniał się w ostatnich pięciu latach. Z naszych analiz wynika, że cechy społeczno-demograficzne mają stosunkowo niewielką wartość wyjaśniającą poczucie zadowolenia z życia. W badaniach realizowanych przez CBOS w latach '94 - '99 wyjaśniały one około 7% zmienności poczucia zadowolenia z życia, a więc zdecydowanie mniej niż wskaźniki subiektywne. (Z analiz porównawczych Janusza Czapińskiego wynika jednak, że w Polsce samopoczucie psychiczne jest silniej powiązane z obiektywnymi warunkami życia

niż w krajach Europy Zachodniej³.) W tym okresie zmieniała się natomiast siła wpływu na poczucie zadowolenia z życia uwzględnianych w analizie czynników statusu społecznego. W roku '94 i '97 stosunkowo największe znaczenie dla samopoczucia psychicznego miał stan cywilny oraz, w mniejszym stopniu, wykształcenie.

Tabela 4

Obiektywne wskaźniki - wpływające na ogólne zadowolenie z życia	XI '94, I '97	IV '99	XI '94		I '97		IV '99	
			Współczynniki regresji B (Beta)	Korelacje <i>r</i> Pearsona	Współczynniki regresji B (Beta)	Korelacje <i>r</i> Pearsona	Współczynniki regresji B (Beta)	Korelacje <i>r</i> Pearsona
Stan cywilny	skala 0-1 (0 - wolny, 1 - żonaty/ zamężna)	skala 0-1 (0 - wolny, 1 - żonaty/ zamężna)	0,342 (0,175)***	0,189***	0,362 (0,202)***	0,220***	0,148 (0,084)**	0,075**
Wykształcenie	skala 1-10 (1 - niepełne podstawowe, 10 - wyższe)	skala 1-8 (1 - niepełne podstawowe, 8 - wyższe)	0,052 (0,147)***	0,168***	0,050 (0,150)***	0,146***	0,055 (0,123)***	0,192***
Dochody	miesięczne dochody respondenta w setkach złotych	miesięczne dochody <i>per capita</i> w rodzinie respondenta w setkach złotych	-0,000 (-0,004)	-0,032	-0,000 (0,012)	0,038	-0,000 (0,102)***	0,111***
Uczestnictwo w praktykach religijnych	skala 1-10 (1 - nie uczestniczy, 10 - codziennie)	skala 1-5 (1 - nie uczestniczy, 5 - kilka razy w tygodniu)	0,029 (0,069)***	0,032	0,026 (0,068)***	0,057***	0,067 (0,087)**	0,087***
Miejsce zamieszkania	skala 1-5 (1 - wieś, 5 - miasto powyżej 500 tys.)	skala 1-6 (1 - wieś, 6 - miasto powyżej 500 tys.)	0,047 (0,076)***	0,110***	0,004 (0,006)	0,038	-0,017 (-0,037)	0,018
Płeć	skala 0-1 (0 - kobieta, 1 - męż- czyzna)	skala 0-1 (0 - kobieta, 1 - męż- czyzna)	0,015 (0,009)	0,008	0,042 (0,025)	0,017	0,041 (0,024)	0,030
Rok urodzenia	lata	lata	-0,001 (-0,015)	0,008	-0,003 (-0,067)***	-0,027	0,008 (0,157)***	0,164***
Constant			-3,209		-2,925		-2,891	
Łącznie wyjaśniana wariancja (standaryzowany współczynnik R ²)			-0,065		-0,069		-0,067	

***p<0,01, **p<0,05, pozostałe zależności są nieistotne statystycznie.

³ Por. J. Czapiński, *Uziemienie polskiej duszy*, w: *Podstawy życia społecznego w Polsce*, pod red. M. Marody i E. Gucwy-Leśny, Warszawa 1996.

Obecnie widać, że pierwszy z tych czynników zszedł wyraźnie na dalszy plan, natomiast decydującą rolę zaczęło odgrywać wykształcenie, jednocześnie też wzrosło znaczenie wieku. Można zatem powiedzieć, że im wyższe wykształcenie badanych, tym częściej deklarują oni zadowolenie z życia. Do zadowolonych (bardzo lub raczej) zalicza się zdecydowana większość osób z wyższym wykształceniem (84%) i tylko nieco ponad połowa z wykształceniem podstawowym (52%).

Tabela 5

Wykształcenie	Czy na ogół jest Pan(i) zadowolony(a) z całego życia?			
	Zadowolony(a)	Średnio zadowolony(a)	Niezadowolony(a)	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Podstawowe	52	37	9	1
Zasadnicze zawodowe	67	29	3	1
Średnie	68	27	4	1
Wyższe	84	13	3	0

Poczuciu satysfakcji z życia sprzyja także młody wiek. Zadowolenie z życia deklaruje większość najmłodszych respondentów (79%) oraz niewiele ponad połowa osób powyżej 55 roku życia.

Tabela 6

Wiek	Czy na ogół jest Pan(i) zadowolony(a) z całego życia?			
	Zadowolony(a)	Średnio zadowolony(a)	Niezadowolony(a)	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Od 18 do 24 lat	79	16	5	1
25 - 34	71	27	1	1
35 - 44	64	32	3	0
45 - 54	59	32	8	0
55 - 64	54	36	9	1
65 lat i więcej	56	33	9	2

Na poczucie zadowolenia z życia wpływają ponadto, choć w minimalnym stopniu, dochody *per capita* w rodzinie, uczestnictwo w praktykach religijnych oraz stan cywilny. Deklaracjom zadowolenia z życia sprzyjają więc wyższe dochody, częsty udział w praktykach religijnych oraz pozostawanie w związku małżeńskim.

Analizując wpływ cech określających położenie społeczno-demograficzne jednostki na poczucie zadowolenia z życia warto odwołać się także do danych z listopada '88. Jak wskazują przeprowadzane analizy, obserwowany wzrost znaczenia wykształcenia dla samopoczucia psychicznego jest jeszcze bardziej wyraźny w dłuższym okresie. W roku '88 związek między zadowoleniem z życia i wykształceniem, mającym obecnie największe znaczenie, był bardzo słaby, choć istotny statystycznie ($r = 0,048$) - słabszy niż związek z dochodami ($r = -0,1132$) i miejscem mieszkania ($r=0,079$), które jest obecnie nieistotne dla samopoczucia psychicznego.

SZCZĘŚLIWCY I PECHOWCY

Wprawdzie nie dysponujemy porównywalnymi danymi dotyczącymi zadowolenia z życia, obejmującymi ostatnie dziesięciolecie, jednak odwołaliśmy się do innej kategorii opisującej samopoczucie psychiczne - poczucia szczęścia. Podobnie jak w roku '88 - u schyłku PRL, zapytaliśmy respondentów, czy mogą o sobie powiedzieć, że są ludźmi szczęśliwymi czy też zaliczyliby się raczej do pechowców. Z zestawienia udzielonych wówczas i obecnie odpowiedzi wynika, że nowa rzeczywistość sprzyja doświadczaniu poczucia szczęścia, a przynajmniej tego rodzaju deklaracjom. W porównaniu z rokiem '88 wzrosła bowiem (o 13 punktów procentowych) liczba osób zaliczających się do ludzi szczęśliwych, natomiast odsetek badanych uważających się za pechowców pozostał na tym samym poziomie. Zarówno jedenaście lat temu, jak i obecnie największa liczba badanych sytuuje się pomiędzy tymi biegunami. O ile jednak w roku '88 odsetki pechowców i szczęśliwców były mniej więcej wyrównane, o tyle obecnie osoby zaliczające się do ludzi szczęśliwych niemal dwukrotnie przeważają nad tymi, które uważają się za pechowców.

Tabela 7

Czy może Pan(i) o sobie powiedzieć, że należy Pan(i) raczej do ludzi szczęśliwych czy też pechowych?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	XI '88	IV '99
	w procentach	
Zaliczył(a)bym się do szczęśliwców	18	31
Określił(a)bym się jako pechowiec	16	17
Różnie bywa	65	52

Subiektywna definicja własnej sytuacji egzystencjalnej wiąże się z obiektywnymi cechami społecznego położenia jednostki. Im ono lepsze, tym częstsze deklaracje, że jest się człowiekiem szczęśliwym. Do szczęśliwców zalicza się ponad połowa (56%) osób z wyższym wykształceniem. Niemal nikt z tej grupy nie uważa się natomiast za pechowca (jedynie 1% takich deklaracji). Na przeciwnym biegunie znajdują się badani z wykształceniem podstawowym, którzy nieco częściej określają się jako pechowcy (24%) niż ludzie szczęśliwi (20%). Warto przy tym dodać, że w ciągu ostatnich jedenastu lat przyrost odsetka osób, które - według własnych deklaracji - należą do ludzi szczęśliwych, był niejednakowy w poszczególnych kategoriach wykształcenia. Wśród osób z wykształceniem podstawowym tylko o 6 punktów zwiększył się w tym czasie odsetek szczęśliwców, podczas gdy wśród badanych najlepiej wykształconych aż o 24 punkty.

Podobnie im wyższe deklarowane dochody *per capita* w rodzinie, tym częstsze deklaracje, że jest się człowiekiem szczęśliwym. W ten sposób określa się 44% ankietowanych najlepiej uposażonych i o połowę mniej osób o najniższych dochodach. W pierwszej grupie jest 7% pechowców, w drugiej - czterokrotnie więcej (28%). Co ciekawe, do pechowców częściej zaliczają się osoby bierne zawodowo (w tym przede wszystkim renciści oraz bezrobotni) niż aktywne. Najrzadziej deklaracje takie składają badani pracujący na własny rachunek, kadra kierownicza i inteligencja oraz pracownicy umysłowi niższego szczebla, zarazem najczęściej uznający się za ludzi szczęśliwych. Ponadprzeciętną liczbę szczęśliwców notujemy także wśród mieszkańców dużych miast (44%) oraz młodszych respondentów - do 34 roku życia. Związek między wiekiem badanych i deklaracjami w tej

kwestii nie jest jednak prostoliniowy - wyraźnie najgorsze jest samopoczucie badanych w wieku od 55 do 64 lat, a więc będących w okresie schyłku aktywności zawodowej bądź od niedawna na emeryturze, wśród których pechowcy (25%) przeważają nad szczęśliwcami (15%).

Obecnie niemal dwukrotnie więcej Polaków niż w schyłkowym okresie PRL ma poczucie, że należy do ludzi szczęśliwych. Podobnie jak jedenaście lat temu, większość z nas przyznaje, że - ogólnie rzecz biorąc - jest zadowolona z życia. Niezmiennie najwięcej pozytywnych doznań dostarcza nam życie rodzinne - zadowolenie z dzieci i małżeństwa jest niemal powszechne. Zdecydowanie najmniej zadowoleni jesteśmy z materialnych warunków życia, dochodów i sytuacji finansowej. Analizy statystyczne mające na celu określenie czynników wpływających obecnie na poczucie zadowolenia z życia zdają się jednak potwierdzać trafność maksymy, że „pieniądze szczęścia nie dają”, a przynajmniej nie są podstawowym warunkiem jego doświadczania. Ważniejszym źródłem satysfakcji życiowej jest, uwzględniając oceny subiektywne, zadowolenie z miejsca zamieszkania, stanu zdrowia, małżeństwa, pracy zawodowej. Jeśli odwołamy się do obiektywnych wyznaczników pozycji społecznej, możemy również dostrzec relatywnie mniejsze znaczenie materialnej sfery życia dla poczucia życiowej satysfakcji. Największy wpływ na poczucie zadowolenia z życia ma wykształcenie, którego znaczenie dla samopoczucia psychicznego wyraźnie wzrosło w porównaniu z rokiem '88, a także wiek.

Opracowała

Beata ROGUSKA

A N E K S

Tabela 1. Czy na ogół jest Pan(i) zadowolony(a) z całego życia?
 1 - Zadowolony(a); 2 - Średnio zadowolony(a); 3 - Niezadowolony(a)
 (%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	64	30	6	1	1092
Płeć					
Mężczyźni	66	27	7	1	517
Kobiety	62	32	5	1	575
Wiek					
18-24 lat	79	16	5	1	157
25-34	71	27	1	1	193
35-44	64	32	3	0	226
45-54	59	32	8	0	202
55-64	54	36	9	1	135
65 lat i więcej	56	33	9	2	179
Miejsce zamieszkania					
Wieś	64	29	6	1	392
Miasto do 20 tys.	58	36	6	0	145
20 - 100 tys.	66	28	5	1	220
101 - 500 tys.	60	33	6	1	218
501 tys. i więcej mieszk.	75	20	5	1	116
Wykształcenie					
Podstawowe	52	37	9	1	364
Zasadnicze zawodowe	67	29	3	1	280
Średnie	68	27	4	1	356
Wyższe	84	13	3	0	92
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	83	15	2	0	71
Prac. umysł. niż. szczebla	74	25	1	0	121
Pracownicy fiz.- umysł.	70	29	1	0	89
Robotnicy wykwalifikowani	65	33	3	0	122
Robotnicy niewykwalifik.	71	23	5	0	45
Rolnicy	60	35	5	0	59
Pracujący na własny rach.	70	27	3	0	51
Bierni zawodowo					
Renciści	46	39	15	1	141
Emeryci	58	32	7	3	197
Uczniowie i studenci	81	16	3	0	56
Bezrobotni	61	31	7	1	89
Gospodynie domowe i inni	53	36	9	2	51
Pracuje w:					
sferze budżetowej	73	25	1	1	108
sekt. państw./publicznym	69	28	2	1	129
sp. właśc. pryw. i państwa	71	25	3	0	92
sekt. pryw. poza rolnict.	72	25	3	0	194
prywatnym gosp. rolnym	63	32	5	0	71
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	63	31	6	0	181
276 - 399	61	32	6	1	133
400 - 549	58	35	6	1	235
550 - 799	61	30	8	0	149
Powyżej 799 zł	77	21	1	0	133
Ocena własnych war. mater.					
Złe	46	40	12	2	325
Średnie	66	30	3	1	492
Dobre	80	17	2	1	275
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	72	23	2	3	68
Raz w tygodniu	65	29	5	1	595
1-2 razy w miesiącu	61	32	7	0	141
Kilka razy w roku	63	28	8	0	197
W ogóle nie uczestniczy	57	36	8	0	87
Poglądy polityczne					
Lewica	67	28	4	0	286
Centrum	62	31	6	1	273
Prawica	68	29	3	0	268
Trudno powiedzieć	58	30	10	2	263

Tabela 2. Czy na ogół jest Pan(i) zadowolony(a) ze swego małżeństwa?
1 - Zadowolony(a); 2 - Srednio zadowolony(a); 3 - Niezadowolony(a)

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	82	10	6	1	779
Płeć					
Mężczyźni	87	8	4	1	374
Kobiety	77	12	9	1	405
Wiek					
18-24 lat	100	0	0	0	22
25-34	86	12	2	0	146
35-44	82	12	6	0	191
45-54	84	6	9	1	178
55-64	72	12	13	3	113
65 lat i więcej	80	13	4	3	128
Miejsce zamieszkania					
Wieś	81	12	6	1	293
Miasto do 20 tys.	73	19	8	0	94
20 - 100 tys.	86	7	6	2	162
101 - 500 tys.	86	6	6	2	157
501 tys.i więcej mieszk.	82	11	7	0	74
Wykształcenie					
Podstawowe	75	13	10	2	260
Zasadnicze zawodowe	88	8	4	0	193
Srednie	82	12	4	1	249
Wyższe	90	4	5	0	76
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	88	6	6	0	57
Prac. umysł. niż. szczebla	92	6	2	0	93
Pracownicy fiz. - umysł.	80	13	5	2	60
Robotnicy wykwalifikowani	84	11	4	1	88
Robotnicy niewykwalifik.	76	15	9	0	37
Rolnicy	85	12	3	0	49
Pracujący na własny rach.	92	3	5	0	47
Bierni zawodowo					
Renciści	77	11	10	3	109
Emeryci	77	12	8	3	153
Uczniowie i studenci	100	0	0	0	1
Bezrobotni	73	15	12	0	46
Gospodynie domowe i inni	80	13	7	0	41
Pracuje w:					
sferze budżetowej	87	7	5	0	86
sekt. państw., publicznym	85	10	4	0	96
sp. właśc. prywat. i państwa	81	11	7	1	69
sekt. prywat. poza rolnict.	90	7	4	0	142
prywatnym gosp. rolnym	83	15	2	0	58
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	78	8	14	0	135
276 - 399	80	12	7	0	108
400 - 549	83	10	6	1	184
550 - 799	86	11	2	0	107
Powyżej 799 zł	90	4	5	0	91
Ocena własnych war. mater.					
Złe	74	12	12	2	236
Srednie	85	11	4	1	348
Dobre	88	8	3	1	195
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	82	13	4	0	46
Raz w tygodniu	83	11	5	1	443
1-2 razy w miesiącu	79	9	12	1	101
Kilka razy w roku	85	7	7	1	135
W ogóle nie uczestniczy	76	12	10	3	51
Poglądy polityczne					
Lewica	83	10	5	1	215
Centrum	81	12	6	1	199
Prawica	85	8	6	0	188
Trudno powiedzieć	79	11	8	2	178

Tabela 3. Czy na ogół jest Pan(i) zadowolony(a) z przebiegu pracy zawodowej?
1 - Zadowolony(a); 2 - Średnio zadowolony(a); 3 - Niezadowolony(a)

	(%)				
	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	52	32	12	4	829
Płeć					
Mężczyźni	51	32	13	3	411
Kobiety	53	32	12	4	418
Wiek					
18-24 lat	41	35	22	3	66
25-34	54	36	9	1	176
35-44	42	40	15	3	203
45-54	60	24	13	3	182
55-64	55	32	7	7	97
65 lat i więcej	60	22	9	9	105
Miejsce zamieszkania					
Wieś	48	33	16	3	303
Miasto do 20 tys.	55	28	11	6	111
20 - 100 tys.	56	28	10	6	167
101 - 500 tys.	51	36	11	2	159
501 tys. i więcej mieszk.	57	30	11	2	86
Wykształcenie					
Podstawowe	50	30	12	7	232
Zasadnicze zawodowe	45	37	17	1	220
Średnie	52	32	12	4	290
Wyższe	75	24	1	0	86
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	72	26	1	0	71
Prac. umysł. niż. szczebla	58	34	6	2	119
Pracownicy fiz. - umysł.	48	43	9	0	89
Robotnicy wykwalifikowani	47	39	14	0	122
Robotnicy niewykwalifik.	44	46	9	0	45
Rolnicy	37	41	21	2	59
Pracujący na własny rach.	55	33	12	0	51
Bierni zawodowo					
Renciści	43	23	17	18	80
Emeryci	66	21	7	7	127
Uczniowie i studenci	38	27	36	0	6
Bezrobotni	35	18	42	5	43
Gospodynie domowe i inni	43	24	17	15	17
Pracuje w:					
sferze budżetowej	65	30	6	0	108
sekt. państw., publicznym	59	29	11	0	128
sp. własc. pryw. i państwa	42	50	7	2	89
sekt. pryw. poza rolnict.	50	41	8	1	191
prywatnym gosp. rolnym	39	36	23	2	70
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	40	31	24	5	126
276 - 399	47	34	16	3	94
400 - 549	57	32	8	3	189
550 - 799	52	39	7	2	117
Powyżej 799 zł	68	27	2	3	112
Ocena własnych war. mater.					
Źłe	42	31	22	5	231
Średnie	50	36	10	3	376
Dobre	66	26	6	2	222
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	54	31	9	5	50
Raz w tygodniu	53	35	9	3	458
1-2 razy w miesiącu	48	24	24	4	106
Kilka razy w roku	49	29	17	5	155
W ogóle nie uczestniczy	58	34	5	3	58
Poglądy polityczne					
Lewica	52	31	13	4	218
Centrum	56	29	13	2	218
Prawica	54	36	8	2	199
Trudno powiedzieć	46	32	15	7	193

Tabela 4. Czy na ogół jest Pan(i) zadowolony(a) ze **stanu swojego zdrowia**?
1 - Zadowolony(a); 2 - Średnio zadowolony(a); 3 - Niezadowolony(a)

	(%)				
	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	49	25	26	0	1091
Płeć					
Mężczyźni	54	23	22	1	517
Kobiety	43	27	29	0	574
Wiek					
18-24 lat	73	18	9	0	157
25-34	75	22	2	1	193
35-44	50	30	20	0	226
45-54	41	27	31	0	202
55-64	23	33	44	0	135
65 lat i więcej	24	21	54	1	179
Miejsce zamieszkania					
Wieś	48	22	30	1	391
Miasto do 20 tys.	42	30	28	0	145
20 - 100 tys.	52	26	22	0	220
101 - 500 tys.	48	26	27	0	218
501 tys. i więcej mieszk.	53	30	17	0	116
Wykształcenie					
Podstawowe	28	26	44	1	364
Zasadnicze zawodowe	62	24	15	0	280
Średnie	55	26	19	0	355
Wyższe	64	23	13	0	92
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	63	30	7	0	71
Prac. umysł. niż. szczebla	64	30	6	0	121
Pracownicy fiz. - umysł.	64	24	12	0	89
Robotnicy wykwalifikowani	64	28	9	0	122
Robotnicy niewykwalifik.	60	23	17	0	45
Rolnicy	48	27	25	0	58
Pracujący na własny rach.	52	25	23	0	51
Bierni zawodowo					
Renciści	15	21	64	0	141
Emeryci	25	25	48	1	197
Uczniowie i studenci	70	22	7	0	56
Bezrobotni	71	16	12	1	89
Gospodynie domowe i inni	38	36	26	0	51
Pracuje w:					
sferze budżetowej	61	28	10	0	108
sekt. państw., publicznym	56	31	13	0	129
sp. własc. pryw. i państwa	60	33	7	0	92
sekt. pryw. poza rolnict.	66	23	12	0	194
prywatnym gosp. rolnym	42	28	30	0	70
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	47	21	32	1	181
276 - 399	50	19	31	0	133
400 - 549	46	24	30	0	235
550 - 799	41	33	26	0	149
Powyżej 799 zł	54	31	15	0	133
Ocena własnych war. mater.					
Źłe	36	22	41	0	324
Średnie	49	27	24	0	492
Dobre	63	25	11	0	275
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	44	30	26	0	68
Raz w tygodniu	50	25	25	0	595
1-2 razy w miesiącu	44	25	31	0	141
Kilka razy w roku	49	25	25	1	197
W ogóle nie uczestniczy	51	21	28	0	87
Poglądy polityczne					
Lewica	50	25	25	0	286
Centrum	53	25	22	0	272
Prawica	54	28	18	0	268
Trudno powiedzieć	36	23	39	2	263

Tabela 5. Czy na ogół jest Pan(i) zadowolony(a) z **materialnych warunków bytu - mieszkania, wyposażenia itp?** 1 - Zadowolony(a); 2 - Średnio zadowolony(a); 3 - Niezadowolony(a)

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	34	37	28	1	1092
Płeć					
Mężczyźni	32	38	29	1	517
Kobiety	35	36	28	1	575
Wiek					
18-24 lat	45	29	22	3	157
25-34	31	38	31	0	193
35-44	35	37	28	0	226
45-54	29	38	33	0	202
55-64	27	41	31	0	135
65 lat i więcej	36	36	26	2	179
Miejsce zamieszkania					
Wieś	28	39	32	1	392
Miasto do 20 tys.	32	41	26	1	145
20 - 100 tys.	39	31	29	1	220
101 - 500 tys.	35	36	27	1	218
501 tys.i więcej mieszk.	45	34	21	0	116
Wykształcenie					
Podstawowe	29	39	31	1	364
Zasadnicze zawodowe	28	41	31	0	280
Średnie	40	33	26	1	356
Wyższe	48	31	22	0	92
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	46	33	21	0	71
Prac. umysł. niż. szczebla	38	37	23	2	121
Pracownicy fiz. - umysł.	36	40	25	0	89
Robotnicy wykwalifikowani	29	42	29	0	122
Robotnicy niewykwalifik.	33	38	29	0	45
Rolnicy	20	43	37	0	59
Pracujący na własny rach.	51	36	12	0	51
Bierni zawodowo					
Renciści	26	44	29	1	141
Emeryci	32	37	30	1	197
Uczniowie i studenci	62	21	15	1	56
Bezrobotni	25	23	49	3	89
Gospodynie domowe i inni	30	35	35	0	51
Pracuje w:					
sferze budżetowej	38	30	32	0	108
sekt. państw., publicznym	27	42	30	0	129
sp. właśc. pryw. i państwa	43	37	20	0	92
sekt. pryw. poza rolnict.	40	43	17	1	194
prywatnym gosp. rolnym	20	47	33	0	71
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	21	30	50	0	181
276 - 399	28	35	36	0	133
400 - 549	34	41	25	0	235
550 - 799	39	35	26	0	149
Powyżej 799 zł	50	43	7	0	133
Ocena własnych war. mater.					
Złe	16	27	57	0	325
Średnie	31	45	23	1	492
Dobre	60	34	5	1	275
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	47	39	14	0	68
Raz w tygodniu	33	39	27	0	595
1-2 razy w miesiącu	30	37	33	1	141
Kilka razy w roku	32	33	34	1	197
W ogóle nie uczestniczy	39	25	32	3	87
Poglądy polityczne					
Lewica	36	32	32	0	286
Centrum	29	41	29	2	273
Prawica	41	36	23	0	268
Trudno powiedzieć	31	39	29	1	263

Tabela 6. Czy na ogół jest Pan(i) zadowolony(a) ze **swoich dochodów i sytuacji finansowej?**
 1 - Zadowolony(a); 2 - Średnio zadowolony(a); 3 - Niezadowolony(a)

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	14	36	48	2	1090
Płeć					
Mężczyźni	14	36	47	3	515
Kobiety	15	35	50	1	575
Wiek					
18-24 lat	21	33	38	8	154
25-34	20	38	41	1	193
35-44	12	38	49	2	226
45-54	7	37	56	0	202
55-64	11	30	59	0	135
65 lat i więcej	16	35	48	2	179
Miejsce zamieszkania					
Wieś	10	37	52	2	392
Miasto do 20 tys.	15	40	44	1	145
20 - 100 tys.	18	29	50	3	217
101 - 500 tys.	14	34	50	2	218
501 tys. i więcej mieszk.	23	40	36	1	116
Wykształcenie					
Podstawowe	9	33	56	2	361
Zasadnicze zawodowe	12	34	53	2	280
Średnie	16	39	43	2	356
Wyższe	36	39	25	0	92
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	30	44	26	0	71
Prac. umysł. niż. szczebla	16	41	43	0	121
Pracownicy fiz. - umysł.	22	46	32	0	89
Robotnicy wykwalifikowani	13	42	45	0	122
Robotnicy niewykwalifik.	15	48	36	0	45
Rolnicy	4	34	61	0	59
Pracujący na własny rach.	20	47	33	0	51
Bierni zawodowo					
Renciści	9	28	63	1	141
Emeryci	14	31	54	1	197
Uczniowie i studenci	21	31	30	17	54
Bezrobotni	6	14	74	5	89
Gospodynie domowe i inni	7	32	54	7	51
Pracuje w:					
sferze budżetowej	20	29	50	0	108
sekt. państw., publicznym	14	44	42	0	129
sp. właśc. prywat. i państwa	17	47	33	3	92
sekt. prywat. poza rolnictw.	20	50	30	0	194
prywatnym gosp. rolnym	4	36	60	0	71
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	5	22	71	2	181
276 - 399	5	28	66	1	133
400 - 549	13	37	49	1	232
550 - 799	16	42	41	1	149
Powyżej 799 zł	31	51	17	1	133
Ocena własnych war. mater.					
Złe	2	13	84	2	325
Średnie	10	46	42	2	492
Dobre	38	43	18	1	273
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	23	39	36	1	68
Raz w tygodniu	13	39	47	1	593
1-2 razy w miesiącu	12	28	59	1	141
Kilka razy w roku	17	30	50	3	197
W ogóle nie uczestniczy	16	32	47	5	87
Poglądy polityczne					
Lewica	14	33	50	4	286
Centrum	12	38	49	1	273
Prawica	19	40	40	2	266
Trudno powiedzieć	12	32	54	1	263

Tabela 7. Czy może Pan(i) o sobie powiedzieć, że należy Pan(i) raczej do ludzi szczęśliwych czy też pechowych? 1 - Zaliczył(a)bym się do szczęśliwców; 2 - Określił(a)bym się jako pechowiec; 3 - Różnie bywa

	(%)			
	1	2	3	Liczba osób
Ogółem	31	17	53	1092
Płeć				
Mężczyźni	33	17	50	517
Kobiety	28	17	55	575
Wiek				
18-24 lat	38	15	47	157
25-34	37	10	53	193
35-44	31	16	53	226
45-54	32	20	48	202
55-64	15	25	60	135
65 lat i więcej	27	16	56	179
Miejsce zamieszkania				
Wieś	29	21	50	392
Miasto do 20 tys.	21	11	68	145
20 - 100 tys.	33	16	50	220
101 - 500 tys.	29	15	56	218
501 tys. i więcej mieszk.	44	13	43	116
Wykształcenie				
Podstawowe	20	24	56	364
Zasadnicze zawodowe	31	16	53	280
Średnie	35	14	52	356
Wyższe	56	1	43	92
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier. i inteligencja	51	6	43	71
Prac. umysł. niż. szczebla	41	9	49	121
Pracownicy fiz.- umysł.	30	12	58	89
Robotnicy wykwalifikowani	26	10	63	122
Robotnicy niewykwalifik.	26	14	60	45
Rolnicy	26	15	59	59
Pracujący na własny rach.	53	4	43	51
Bierni zawodowo				
Renciści	20	30	49	141
Emeryci	26	19	55	197
Uczniowie i studenci	36	22	42	56
Bezrobotni	28	26	46	89
Gospodynie domowe i inni	22	17	61	51
Pracuje w:				
sferze budżetowej	32	13	54	108
sekt. państw. publicznym	32	13	55	129
sp. właśc. pryw. i państwa	33	13	53	92
sekt. pryw. poza rolnict.	43	4	53	194
prywatnym gosp. rolnym	25	14	61	71
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	22	28	50	181
276 - 399	23	23	54	133
400 - 549	29	17	54	235
550 - 799	37	16	47	149
Powyżej 799 zł	44	7	49	133
Ocena własnych war. mater.				
Złe	15	29	56	325
Średnie	29	14	57	492
Dobre	52	7	42	275
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	35	13	52	68
Raz w tygodniu	31	16	53	595
1-2 razy w miesiącu	24	18	57	141
Kilka razy w roku	34	16	50	197
W ogóle nie uczestniczy	29	20	50	87
Poglądy polityczne				
Lewica	33	16	52	286
Centrum	29	18	53	273
Prawica	36	15	49	268
Trudno powiedzieć	24	17	59	263